

Hvordan kan vi undervise i argumentation og debat?

Kock, Christian Erik J

Published in:
AngloFiles

Publication date:
2014

Document version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Kock, C. E. J. (2014). Hvordan kan vi undervise i argumentation og debat? *AngloFiles*, (171), 45-56.

Af Christian Koch

Christian Koch er professor i retorik ved Københavns Universitet og har bl.a. forsket i politisk argumentation, retorikhistorie, troværdighed, skriftlig fremstilling, litteraturvidenskab, lingvistik og skrivepædagogik. Han har været lektor i engelsk sprog og litteratur ved Københavns Universitet, startede "Formidlingscentret" (senere Akademisk Skrivecenter) sammesteds, har været gæsteprofessor ved Indiana University og er forfatter eller medforfatter til bl.a. *Retorik der flytter stemmer*, *Skrivehåndbogen*, *Skriv kreativt*, *Skriv i alle genrer*, *Forstå verden: Politisk journalistik for fremtiden*, *De svarer ikke: Fordummende usikke i den politiske debat* og *Ordets magt: Retorisk teori der holder*, samt mange videnskabelige og populære artikler. Han optræder ofte som kommentator vedr. retorik og politisk debat i medierne og er formand for Undervisningsministeriets udvalg vedr. Undervisningsmiddelprisen.

Hvordan kan vi undervise i argumentation og debat?

Poligak er titlen på en interessant bog om den politiske meningsdannelse der udkom for nylig: (Hjorth og Olsen 2013). Den præsenterer en lang serie forskningsresultater og en lægger ud med en undersøgelse som viser at i amerikanske delstater hvor der har været hajangreb, vil der i det næste præsidentvalg blive afgivet signifikant færre stemmer på den siddende præsident end i andre stater. Som om angrebene var hans skyld. Videre omtales dusinvis af seriøse politologiske og psykologiske undersøgelser, som alle har samme fællesnævner: at folks stemmeafgivning og meningsdannelse åbenbart påvirkes af en lang række faktorer som må anses for fuldstændig uvedkommende og tilfældige i forhold til hvad politik handler om.

Og sådan er det utvivlsomt. Vi kan tænke tilbage på kommunalvalget i 2013. De kryds vi satte dér, var de i ét og alt betinget af relevante, rationelle overvejelser? Vel var de ej.

Men hvilke konklusioner kan denne ædruelige indsigt lægge op til? Én af dem er denne: Vi skal i vores undervisningssystem arbejde for at den politiske meningsdannelse blive mere præget af

meningsfulde, relevante overvejelser – så at den rolle som stadig spilles af irrationelle, irrelevante faktorer, trods alt bliver mindre. Nogen skal gøre noget for at *kvalificeret argumentation* kommer til at spille en større rolle i demokratiet. Den kan aldrig komme til at være enerådende – men den skal styrkes. Hvem kan gøre noget for det? Og hvordan? Det kan ikke mindst vi i undervisningssystemet.

Denne konklusion er ikke så selvskreven som den kan se ud til. At reel argumentation er en central del af demokratiet, er ikke en alment accepteret opfattelse. Faktisk er den demokratiforståelse der længe har været mest dominerende, en anden.

DR's succes-serie "Borgen" giver et billede af dansk demokrati hvor argumentation nærmest ikke har nogen betydning. Det er et billede som mange politikere og iagttagere – blandt andet vore mest populære politiske kommentatorer – synes at finde realistisk. Det indebærer at det dominerende motiv for vore politikere er at styrke eller fastholde egen magtposition. Al deres kommunikation udadtil indrettes efter alene at tjene

det formål. Politik er at 'vores' blok skal have eller erobre magten, og at den anden blok for enhver pris ikke skal have den. Vi kunne kalde denne tilstand 'stammekrig': Politik er alene noget med 'os' eller 'dem', ikke, som de gamle grækere med Aristoteles i spidsen troede, 'statskunst'. Denne tilstand gælder ikke kun i varme lande uden reelt demokrati. Den synes også snart at være dagens orden i demokratiets moderland, USA. Og i betydelig grad hos os selv.

I "Borgen" presses politikerne i denne retning af deres kommunikationsfolk. Spindoktorerne er én surdej med de politiske journalister. Ledende spindoktorer har faktisk, lige siden Nyrup hyrede Ralf Pittelkow, krydset frem og tilbage mellem partier og medier. Intet under at de alle har det samme politik-syn og normsæt. Vi kan kalde det *kynisme*.¹ Den indebærer netop at alt hvad politikere gør, i journalistikken ses som drevet af rene magthensyn.

Men kynismen præger også det fremherskende syn på vælgerne. Det består groft sagt i at der er to hovedfaktorer der afgør hvad vælgerne synes, og hvem de stemmer på. Den ene er alle de irrationelle, til dels ubevidste faktorer vi allerede har talt om; de påvirker især den store (og voksende) andel af vælgerne der er bevægelige og ofte skifter parti fra gang til gang. Den anden faktor er vælgerens opfattelse af hvad der er i deres snævre egeninteresse. Denne mekanisme gælder især for de vælgere der har fast forankrede ståsteder, 'kernevælgerne'. De opfører sig politisk på samme måde som økonomiens ideale 'økonomiske menneske' hvis handlinger konsekvent er motiveret af *utility maximization*: Deres holdninger anses således for at være drevet af faste, urørlige interesser (præferencer), gerne rent økonomiske, betinget af hvilket 'segment' de tilhører. De ældre vil én ting, de offentlige ansatte en anden, erhvervslivet noget tredje.

Caffelatte-folket vil ét, dem ude ved kakkelbordene noget helt andet.

Ud fra det syn er egentlige *argumenter* i politik ikke værd at bruge tid på. Folk gider dem ikke, de vil bare have deres interesser tilgodeset. De fleste vælgere stemmer nemlig ud fra deres fastlåste interesser; resten drives, måske inde i selve stemmeboksen, af irrelevante og til dels ubevidste påvirkninger. Politikerne vil have mest muligt af magten – og derfor udnytter de og deres kommunikationsfolk de bevægelige vælgeres irrationalitet ved at arbejde bevidst med netop alle de irrationelle påvirkninger (dem man kan læse om i *Poligak*).

Hvis det enerådende hensyn er at klare sig i det strategiske magtspil, er der heller ingen nævneværdig bedømmelse i medierne af hvor *godt* vore politikere argumenterer. Der er derimod masser af vurderinger af hvor godt de formodes at have 'klaret sig' i vælgerens øjne. Dette er faktisk rent gætteri, bygget på det kyniske politik-syn. Kort sagt, spin og dårlig, overfladisk argumentation/debat fra politikere og partier accepteres, og hyl-des endda af tv-programmer og kommentarer som smart, fordi vælgerens holdninger alligevel ikke anses for at kunne flyttes. Politisk debat og argumentation bedømmes alene ud fra om den formodes egnet til at tækkes vælgerne.

Dette politik-syn er hverken opfundet af politikerne selv eller af kommentatorer som Pittelkow, Qvortrup, Mogensen eller Kristiansen. Det har været en dominerende doktrin i statskundskaben på universiteter i den vestlige verden. Og både journalister og politikere er i vor tid ofte uddannet dér, eller påvirket derfra.²

¹ Begrebet kynisme er især udforsket, teoretisk og empirisk, i Cappella & Jamieson (1997); se også Kock (2009b).

² "Eftersom borgerne i vores model af demokrati er rationelle, betragter hver af dem udelukkende politiske valg som midler til at vælge den regering der er mest nyttig for ham selv." Sådan skriver f.eks. Anthony Downs (1957), en af verdens mest citerede politologer.

Her har vi én vigtig årsag til den kynisme som både politikere og deres journalistiske rådgivere/observatører tror på. Og tillige en grund til at vi ikke får bedre argumentation i politisk debat end vi gør: Man anser den ikke for vigtig. Man vil hellere skaffe sig politik tilslutning uden at skulle give argumenter der kan modsiges, og uden at folk opdager at de skal påvirkes.

Imod stammekrig og kynisme

At vinde tilslutning uden at der gives argumenter, og uden folk opdager at de skal påvirkes, er essensen i alt 'spin'.³ Vi har brug for en modbevægelse.

Imod 'stammekrigs'-opfattelsen gælder det om at fastholde: Politik handler principielt om fællesskabets problemer og kommende beslutninger, ikke (kun) om magtkamp.

Imod kynismen: Politikere er ikke *kun* drevet af strategiske magthensyn, men faktisk også af ideer og holdninger om fællesskabets vel. Og vælgere er ikke *kun* drevet af faste, 'segment'-betingede interesser, men også af *deres* meninger om fællesskabets vel. Disse meninger – det viser mange erfaringer og undersøgelser – *kan* påvirkes af argumenter, i hvert fald hos nok vælgere til at det kan afgøre hvem der skal regere.

Imod spin og dårlig argumentation skal vi udbrede forståelse af hvad der er *god* argumentation. Den forståelse skal ikke blot spille en større rolle i undervisning lige fra grundskolen; vi skal også have journalister der, når de f.eks. er ordstyrere og interviewere, ser på om det er gode argumenter der gives – og som i deres kommentarer bedømmer politisk kommunikation ud fra *kvalitet* i argumentationen, ikke blot ud fra (formodet) strategisk smartness.

Men hvad *er* god argumentation? Det må vi, for at kunne starte modbevægelsen, have en underbygget forståelse af.

Omvendt lommetyveri

Det første kriterium vi skal sætte på dagsordenen, er det selvfølgelig: Der skal være argumenter – ikke bare de irrationelle og irrelevante faktorer der fortrinsvis virker ubevidst.

Mange af disse faktorer kan man sådan set ikke kritisere. Det er klart at politikere gerne vil 'se godt ud' og virke kompetente, handlekraftige, osv. i deres ydre fremtræden. Men vi skal prøve at blive mere bevidste om de faktorer – og især mere bevidste om hvordan politikere og meningsdannere vil påvirke vore holdninger og virkelighedsopfattelse med virkemidler vi ikke normalt er bevidste om.

Jeg har foreslået udtrykket 'omvendt lommetyveri' om denne form for påvirkning – fordi den består i at man vil lirke holdninger og opfattelser *ned* i lommerne på os (altså ikke *op* af lommerne) uden at vi opdager det.

Newspeak

I *Nineteen Eighty-Four* indførte George Orwell ordet *Newspeak*, det sprog, som regimet i Big Brother's stat har indført. Newspeak er én hovedkategori af omvendt lommetyveri. Det består bl.a. af "words which had been deliberately constructed for political purposes: words, that is to say, which not only had in every case a political implication, but were intended to impose a desirable mental attitude upon the person using them". Den slags ord kendte Orwell både fra det kommunistiske parti, som han blev grundigt træt af at være allieret med under den spanske borgerkrig, og fra nazismen.

Der er to grundlæggende mekanismer i Newspeak. Den første er at gøre tingene mere *abstrakte*. Nazisternes *koncentrationslejre* siger jo ikke hvad der konkret foregik dér, men kun at der i disse lejre var der en samling eller koncentration af nogen eller noget. (Forkortelser som *kz-lejr*

³ Om denne forståelse af spin, se Nielsen og Kock (2007a, b, c). Om Newspeak, se George Orwells roman 1984 og Kock (2006a).

gør det hele endnu mere fjern – så dem skal man også holde øje med.)

For det andet stiller Newspeak-ord tingene i den ønskede værdi-belysning. Oftest er de positive – det kan kaldes *eufemistisk* Newspeak. Newspeak kan også være *dysfemistisk* ('minus-ord'). Tænk på *cafépenge*.

Som regel er Newspeak både abstrakt og positivt. Nedsikringer kaldes *reformer*. En velhaverkommune kalder sin losseplads for *containerhave*.

Defenceless villages are bombarded from the air, the inhabitants driven out into the countryside, the cattle machine-gunned, the huts set on fire with incendiary bullets: this is called *pacification*. Millions of peasants are robbed of their farms and sent trudging along the roads with no more than they can carry: this is called *transfer of population* or *rectification of frontiers*.

Sådan skrev Orwell i "Politics and The English Language" (1946). Find selv aktuelle eksempler!

'Framing'

Ordet *framing* bruges meget i forbindelse med amerikansk politik, især af sprog- og kognitionsforskeren George Lakoff. Det betyder at man ser verden (eller dele af den) i en bestemt begrebsramme eller 'optik'. Og det kommer af at man taler *som om* tingene var på en vis måde.

Mange mekanismer i sproget kan medvirke til det. (*Newspeak* kan siges at være et specialtilfælde af *framing*, men *framing* omfatter langt flere sproglige mekanismer, mange af dem så upåfaldende, at man ikke bemærker dem.) Hvis man taler om terror, som om man skal føre *krig* imod den, så anskuer man terror, *som om* den nærmest var en hær eller et land man skulle overvinde med våbenmagt, ligesom under Anden Verdenskrig. Den synsmåde indebærer mange konsekvenser, mange af dem meget diskutabelt.

Skat er et andet emnefelt hvor *framing* flourerer. F.eks. er USA's konservative imod arveafgift (og de fleste andre slags skat); derfor kalder de arveafgiften *death tax* – som om det der beskattes, ikke er pengene, men det at folk dør. Venstre-ordføreren Ellen Trane Nørby har herhjemme forsøgt at kalde arveafgift "skat på dødsfald". Med ordet *tax relief*, som Bush-regeringen indførte i stedet for det gængse *tax cut*, sættes al skat ind i en ramme, en ideologi, hvor al skat er en byrde, slet og ret; derfor skal folk 'lettes' for den.

Konservative amerikanere siger *socialized medicine* når de omtaler det vi kalder et 'offentligt sundhedsvæsen'. Ordet *socialized* ligger tæt på socialisme og den slags. Og det sætter emnet ind i en optik, hvor sundhedsvæsenet er 'blevet socialiseret', man ser det som om staten har taget det og gjort det til sit.

Disse anskuelser er dele af den ramme som den amerikanske højrefløj ser verden i. Man kan godt argumentere for disse anskuelser, men det gør man netop ikke når man blot anvender ordene – hele 'optikken' ligger pakket ind i dem, men uden tilhørende argumenter. Lakoffs mest populære bog hedder *Don't Think of an Elephant!* – fordi enhver der hører denne sætning, straks vil tænke på en elefant! Hver gang ord med indbygget optik bruges, styrker de den, også selvom man taler ud fra en modsat holdning. Det er op ad bakke at kritisere *tax relief* eller forsvare *death tax*!

I Danmark er der også kamp mellem de politiske fløje om at bestemme den optik som emner skal sættes ind i. Ordet *ghettoer* sætter visse boligområder ind i en bestemt optik: De er (som de oprindelige jødeghettoer) klart afgrænsede; de folk, der bor i dem, adskiller sig alle fra dem, der bor udenfor; der gælder særlige regler for dem; der er ikke rart derinde, osv.

En anden sproglig mekanisme der hjælper til at *frame*, er at sige noget i bestemt form – f.eks. *ghettoerNE*. Dermed taler man som om de er et anerkendt begreb alle véd hvad er.

Også Nyrup-regeringen forsøgte sig med at *frame*, f.eks. da den indførte en bruttoskat under navnet *arbejdsmarkedsafgift*. Man prøvede at tale om den ny skat som om den ikke var en skat. 'Bidrag' handler jo typisk om frivillige ydelser til gode formål, og 'arbejdsmarkedet' vil de fleste gerne være med i. Dette forsøg på *framing* var dog for tykt og gav bagslag. Det var antagelig med til at skabe den udbredte opfattelse, at Nyrup-regeringen hele tiden strammede skatteskruen, men prøvede at camouflere det. Spin-doktorer, pas på!

Præsupposition

Dette ord betyder slet og ret at der er en indbygget *forudsætning* i det man siger – man tager noget for givet (også på tilhørerens vegne!).

Sloganet "Giv os Danmark tilbage" er blevet brugt af Dansk Folkeparti; det *forudsætter* at Danmark er taget fra os. Bemærk at selvom man benægter udsagnet ("Giv os ikke Danmark tilbage"), består præsuppositionen stadig – det er netop en del af definitionen på præsupposition.

Ellen Trane Nørby sagde også, i et interview om et forslag om progressiv arveafgift, sådan: "Det er usmageligt, at regeringens iver – eller AE-Rådets iver – efter at hive flere penge op af lommerne på folk, betyder, at man vil beskatte dødsfald."⁴ At man "vil beskatte" noget, præsupponerer at man ikke allerede gør det – men det gør man jo!

Underforståelse

Den citerede sætning bringer os til den næste type omvendt lommetyveri. Sætningen kan let give læseren den opfattelse at det er regeringen der vil gøre noget med arveafgiften – men forslaget kom alene fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE). En opfattelse der er nærliggende at uddrage af et udsagn i en given kontekst, kaldes ofte en *underforståelse* (det lingvistiske udtryk, skabt af H.P. Grice, er "conversational impli-

cature"). Som tilhører tænker man uvilkårligt at det underforståede var en del af det taleren mente, for ellers var der jo ingen mening med at sige det. Hvis det sagte får folk til at underforstå noget som er forkert eller diskutabelt, er der imidlertid tale om endnu en form for 'omvendt lommetyveri'.

Se på disse sætninger:

Before September the 11th, many in the world believed that Saddam Hussein could be contained. But chemical agents, lethal viruses and shadowy terrorist networks are not easily contained. Imagine those 19 hijackers with other weapons and other plans -- this time armed by Saddam Hussein.

En række egenskaber i dette uddrag fra George W. Bushs 'State of the Union'-tale 2003 (kort før invasionen af Irak) medvirker til at man som tilhører uvilkårligt læser ind i teksten at Saddam Hussein *har* kemiske våben, vira og forbindelse med terrorister, og han var også involveret med dem fra 11.9. Hvad den sidstnævnte antagelse angår, fremsatte Bush den aldrig direkte, ja han benægtede den endda senere på året – men et flertal i den amerikanske befolkning var, efter en lang række lignende ytringer fra Bush, kommet til at tro på den.

Dansk Folkepartis "Giv os Danmark tilbage"-annoncer havde også billeder, f.eks. af en muslimsk kvinde i burka, siddende bag et dommersæde. Dette giver kun mening hvis modtageren (dvs. os) underforstår noget bestemt – nemlig at det er folk som hende (altså muslimer, velsagtens) der har 'taget Danmark fra os'. Ellers hænger helheden ikke sammen – og vore hjerner er optrænet (eller født?) til at prøve at få en sammenhæng i de udsagn vi hører, også hvis den ikke er udtrykt direkte.

⁴ Politiken 14.4.2012.

Der er også en anden underforståelse i en annonce som den med burka-kvinden. Den kørte da der var debat om hvorvidt dommere og domsmænd måtte bære religiøst hovedtøj, f.eks. tørklæde. At de skulle have lov at optræde i burka, var der ingen der havde ment. Men for at få annoncen til at være et sammenhængende budskab med mening i, må man som modtager uvilkårligt underforstå at sagen (også) handler om dommere i burkaer.

'Samme åndedrag'

Underforståelse er beslægtet med et trick man kan kalde 'samme åndedrag'-metoden. Når man nævner to ting tæt ved hinanden, også uden at nævne en konkret forbindelse mellem dem, kan tilhørerne uvilkårligt komme til at opfatte dem som forbundne på en eller anden måde. Jo oftere det sker, desto mere forbundne bliver de. Hvis en statsminister f.eks. i flere taler nævner kriminalitet og indvandrere tæt ved hinanden, vil mange efterhånden opleve dem som forbundne kar.

8. marts 2003 sagde George W. Bush sådan i en radiotransmitteret tale:

Saddam Hussein has a long history of reckless aggression and terrible crimes. He possesses weapons of terror. He provides funding and training and safe haven to terrorists who would willingly deliver weapons of mass destruction against America and other peace-loving countries.

The attacks of September the 11, 2001 showed what the enemies of America did with four airplanes. We will not wait to see what terrorists or terror states could do with weapons of mass destruction.

At disse to afsnit følger lige efter hinanden, gør at det er nærliggende at opfatte dem som om de *terrorists* som Saddam huser i første afsnit, er de samme som de *enemies* og *terrorists* der optræder i andet afsnit – hvilket bidrager til at knytte forbindelsen Saddam-9/11.

Spindoktorer siger ofte at det vigtige ikke er, hvad en politiker siger, men hvad folk opfatter. Det gælder også her. Man kan få folk til at opfatte meget som man ikke siger, men som de selv underforstår. Det er smart af flere grunde: Man får opfattelser til at 'opstå' i folks hoveder (eller bestyrkes hvis de er der i forvejen) – uden at de underkastes kritik. Man undgår at skulle give argumenter – det underforståede plejer jo at være noget vi er enige om, og derfor ikke skal begrunde (måske er de argumenter man har, heller ikke ret gode). Og afsenderen kan altid svare 'Det har jeg aldrig sagt!'

Gode og dårlige argumenter

Selvom meget af den politiske kommunikation består af påvirkning som ikke indeholder argumenter, og som helst skal virke ubevidst (det er hvad Habermas kalder "latent strategisk kommunikation"), er der naturligvis også en del argumenter. Hvordan skal vi bedømme dem?

Jeg mener vi bedst kan bedømme argumenter i den politiske debat hvis vi har en overordnet forståelse af hvad politisk debat burde være.

Et nøgleord her er *deliberation*. Det betyder afvejning af argumenter og indlæg imod hinanden, som på en skålvægt (tænk på stjerne tegnet *Libra*). 'Deliberativt demokrati' er en tendens i aktuell statskundskab som går op imod de herskende, kyniske paradigmer. Internationalt er bl.a. John Dryzek et fremtrædende navn, men man kan også pege på Hal Kochs demokrati-tanker.⁵ Den fælles idé er at debat med argumenter er en central del af demokratiets væsen – ikke kun at flertallet bestemmer. Det skal flertallet selvfølgelig fortsat – der vil altid være flertal og mindretal, og fuld enighed ('konsensus') kan aldrig forventes. Deliberativt demokrati er altså ikke konsensus-demokrati – skønt især Habermas er taget til indtægt for den idé⁶. Der er nemlig gode grun-

⁵ Se bl.a. Bech og Hansen (2007), Koch (1945); Dryzek (2000).

⁶ Habermas (1981).

de til at vi ikke skal påregne eller altid tilstræbe konsensus: Folk er forskellige og har forskellige værdier. Alligevel kan fællesskabet og alle dets medlemmer have gavn af at der foregår offentlig deliberation hvor gode argumenter anerkendes, og dårlige kritiseres.

I sådan en debat vil der typisk være flere forskellige værdier på spil samtidig, og de vil ofte trække i hver sin retning. Et friheds-hensyn tilsiger f.eks. én politik, men et ligheds- eller broderskabs-hensyn tilsiger ofte den modsatte. Derfor må vi hver for sig høre argumenterne og afveje dem. De konklusioner vi så hver for sig når, er ikke 'sande' eller 'falske'; der kan principielt siges noget relevant både for og imod alle forslag. Det indebærer der ikke findes 'logisk gyldige' slutninger fra et sæt præmisser til bestemte politiske beslutninger (en konsekvens som nogle filosoffer stærkt vil modsætte sig).

Bl.a. derfor er traditionel logik utilstrækkelig til argumentationsbedømmelse. Dens kriterium er jo at argumenter skal være 'gyldige', dvs. at konklusionen skal være en *nødvendig* følge af præmisserne – men det er den ikke i politik og i det hele taget i praktisk handlen. Logik kan dog bruges til at afsløre debattører der påstår, eller lader som om, at deres argumenter *nødvendigvis* medfører de konklusioner de ønsker.⁷

Værtdipluralisme

At der i praktisk handlen typisk er relevante argumenter både for og imod – argumenter som derfor bør høres og besvares – kan bl.a. forklares ud fra en position der kaldes *værtdipluralisme*. Det begreb forbindes især med den engelske filosof Isaiah Berlin. For ham var det en afgørende indsigt "at ikke alle de højeste værdier som menneskeheden har stræbt efter nu og i fortiden, nødvendigvis var forenelige med hinanden". "Vi kan diskutere hinandens synspunkter, vi kan prøve at

nå et punkt hvor vi kan mødes, men i sidste ende kan det du stræber efter, være uforeneligt med de mål som jeg bliver klar over at jeg har viet mit liv til."⁸

Ikke nok med at forskellige mennesker hylder delvist forskellige værdier, eller at vi fortolker og prioriterer dem forskelligt. Værdier kan også nemt "støde sammen i et enkelt individs indre; og heraf følger ikke at hvis de gør, må nogle være sande og andre falske". Men "sammenstødene, selv hvis de ikke kan undgås, kan afbødes. Krav kan afvejes, kompromiser kan nås: I konkrete situationer har alle krav ikke lige stor vægt – så meget frihed og så meget lighed ... Der må foretages prioriteringer, prioriteringer som aldrig kan blive endelige og absolutte".

Præcis sådan er det, eller bør det være, i politik. Her er en teori der gør det meningsfuldt, både at vi vil noget forskelligt og antagelig bliver ved med det, og at vi skal høre og overveje argumenter på begge sider, også den andens.

I vestlig tænkning har sådan et 'pluralistisk' synspunkt ikke altid nydt fremme. Traditionen fra Platon har massivt modsat sig det. Hos ham var der ikke en flerhed af værdier der kunne være i indbyrdes modstrid; de kunne alle tænkes sammen til én. Derfor er der til alle spørgsmål, også etiske og politiske, ét rigtigt svar – som man kunne finde ved at føre en dialog med Sokrates!

Men Platons elev, Aristoteles, var pluralist: Om nogle ting, især mht. hvordan vi skal handle, er der ikke én sandhed, og i samfundsdebatten er der en flerhed af relevante værdier som kan krydse hinanden. Dem opregner Aristoteles bl.a. i sin *Retorik*. Retorikere, bl.a. Cicero og Erasmus af Rotterdam, har gennem tiden forsvaret den pluralistiske opfattelse. Den er grundlaget for at retorik i den offentlige sfære ikke bare er legitim, men nødvendig.

⁷ En glimrende logisk baseret lærebog er Hendricks og Stjernfelt (2007) – som dog desværre bekender sig til logisk "gyldighed" som generelt kriterium.

⁸ Berlin (2005).

Inkommensurabilitet

En moderne fætter til det platoniske standpunkt er ideen om at man kan 'omregne' alle relevante værdier i en sag til en fællesnævner – og dermed kalkulere hvad der er det rigtige at gøre. Fællesnævneren er typisk økonomi, som bl.a. hos Bjørn Lomborg m.fl., der vil konvertere alle *costs* og *benefits* ved miljø- og klimatiltag til penge – og fastslå *objektivt* hvad der giver mest for pengene. Heroverfor peger en række tænkere på værdiernes *inkommensurabilitet* – dvs. at de ikke kan måles objektivt med samme målestok.⁹ Til hvor mange kroner skal vi anslå et tab som isbjørnens uddøen? Hvad er det værd i kroner at sikre bedre levevilkår for folk i fjerne lande om hundrede år? 'Objektive' svar på den art spørgsmål er fiktioner – som visse økonomer elsker.

Selv Lomborg forstår faktisk at der er forskellige værdier som ikke kan tælles med samme mønt. Han skrev engang:

I Danmark har vi valgt at bruge milliarder på overførselsindkomster, og vi har valgt at give en halv milliard kroner til Det Kongelige Teater. Vi kunne også sende penge til de sultende i Etiopien, men det gør vi ikke, fordi vi også vil have lov til at le i Danmark.¹⁰

Værdien af at le i teatret kan ikke i kroner modregnes værdien af at redde sultende i Afrika; afvejningen af de to hensyn er *politisk*. Hver enkelt af os må beslutte hvad vi synes; men det tjener alle at vi har en debat hvor vi hører argumenter på begge sider.

At vi kun kan synes en politik er rigtig, men ikke bevise det, ville have irriteret Platon. Vi kan sige at den *relative vægt* af et argument er 'fænomenologisk' – den er i et individs bevidsthed, ikke 'ude i verden'.

⁹ Se f.eks. Raz (2000).

¹⁰ *Information* 30. januar 2004.

Dette syn på den politiske debats væsen kan illustreres med et billede af en skålvægt – én hvor lodderne ikke har en given, objektiv vægt: (se illustration på næste side)

En praktisk evalueringsmodel

Hvordan kan vi ud fra denne model formulere kriterier for god argumentation? Og hvordan kan de inddrages i undervisning?¹¹

Det logiske 'gyldigheds'-kriterium har, som vi så, kun begrænset anvendelse.

Meget argumentationspædagogik bygger på Stephen Toulmins model – den med 'Påstand, Belæg, Hjemmel, Gendrivelse, Rygdækning og Styrkemarkør'.¹² Den er klart nyttig, især som ansporing til at formulere et arguments hjemmel (*warrant*, dvs. det der gør det relevant – *hvis* det er relevant). Mest brugbar er modellen dog måske som forbillede for videnskabelig argumentation (og opgaveskrivning!), og Toulmin har da også skabt den som led i et større videnskabsteoretisk projekt.¹³ Men den giver f.eks. ikke kriterier for hvornår de enkelte elementer er 'gode'.

Mange har arbejdet med argumentvurdering ud fra 'fejlslutninger' (*fallacies*), f.eks. *Ad hominem*, *Ad baculum*, *Cirkelslutning*, *Stråmand*, m.fl. Men det er en brokkasse med allehånde heterogene måder argumenter kan være dårlige på, uden samlende teori eller kriterier.¹⁴

Den model jeg skitserer her, trækker især på den tradition i Canada og USA der kalder sig 'Informal Logic'.¹⁵

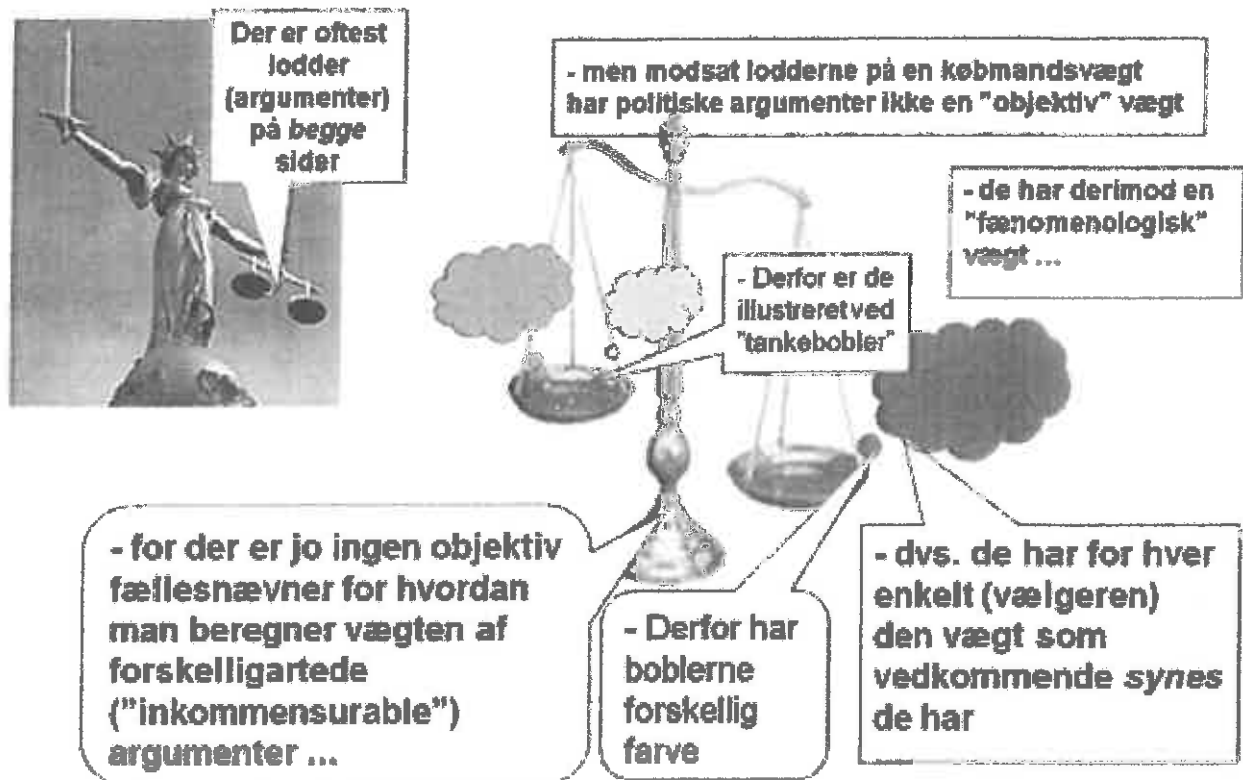
¹¹ Mere om kvalitetskriterier, se Kock (2008), (2009a).

¹² Fremlagt i Toulmin (1958); se bl.a. Jørgensen og Onsberg (2010).

¹³ Herom i Kock (2006c).

¹⁴ Det klassiske værk om "fallacies" er Hamblin (1970).

¹⁵ En vigtig teoretisk fremstilling er Johnson (2000), en glimrende lærerbog er Govier (2009).

Figuren med skålvægten illustrerer den relative vægt af politiske argumenter.

Her har man en tredimensional målestok for det enkelte argument: Er det *rigtigt*? Er det *relevant*? Er det *vægtigt*?

'Rigtigt': Dvs. er argumentet til at tro på? Giver det et 'retvisende' billede, eller udelader det f.eks. noget vigtigt, sådan at vi forledes til at tro noget forkert?

'Relevant': Understøtter argumentet faktisk påstanden? Toulmin ville sige: Har det en hjemmel (*warrant*)? I så fald: Hvilken? Kan hjemlen anerkendes? Hvor god er den? Falder argumentet faktisk ind under den?

Bliver en fartbilist f.eks. stoppet af politiet, siger han måske: 'Jamen jeg vidste ikke der var fartbegrænsning her!' Det argument er måske 'rigtigt' (han vidste det faktisk ikke) – men det er *irrelevant*, dvs. det 'gælder' ikke som argument.

'Vægtigt': Hvis argumentet er rigtigt og relevant, hvor stor *vægt* kan det så tillægges? Vægt er, som

vi så, hverken absolut eller objektiv. Argumenter for en politik må lægges sammen med de andre argumenter for den, men afvejes mod argumenterne imod den; og vægten af de enkelte argumenter er noget vi 'synes' – som kan påvirkes af argumentation. I den afvejning må vi også spørge: Er der relevante argumenter på en af siderne som vi ikke kender eller ikke har tænkt på?

Det dialektiske niveau

Når vi taler om 'vægt' på denne måde, er vi oppe på et niveau over det enkelte argument; vi er på det dialektiske niveau.¹⁶ Det handler om hvordan man forholder sig til det der kommer fra 'den anden side'. I en egentlig dialog kan vi kræve at parterne svarer på det den anden siger; men også i

¹⁶ Ralph Johnson (2000) taler om at argumentation typisk har to "lag" eller niveauer: det grundlæggende lag, der indeholder ens egne argumenter, og det "the dialectical tier", der indeholder ens stillingtagen til modparters argumenter. Dette andet lag kalder jeg "det dialektiske niveau".

monologiske indlæg kan vi forvente at den ene side ikke f.eks. systematisk ignorerer vigtige argumenter som man godt véd den anden side har ført frem. Man skal svare! Kun da kan vi, tilhørerne, reelt bedømme hvor gode og vægtige vi synes at de fremførte argumenter er.

Pligten til at svare kan i princippet opfyldes på to måder:

- Enten forklarer man hvorfor et modargument er dårligt (ved at det enten er urigtigt eller irrelevant).
- Eller også anerkender man at modargumentet er godt nok, men så forklarer man hvorfor man synes argumenterne for éns egen holdning trods alt vejer tungere end dem imod den. Det er det vi kalder afvejning. Den skal den enkelte vælge bruge for i sidste instans at kunne lave sin afvejning selv.

Der er tre typiske strategier til at undgå svarpligten:

- 1) Man fortier modargumentet, typisk ved at sige noget der ikke har med det at gøre. Ofte hører vi f.eks. en debattør tale om sin modparts påståede skumle *motiv* til at sige noget – men vi får til gengæld intet svar på det sagte. Eller man kan som svar på kritik af egne misgerninger angribe modpartens langt større misgerninger (ofte fortidige).

En anden fortielsesteknik er forskellige former for 'forskydning'. F.eks. 'besvarede' Morten Bødskov m.fl. i 2013 kritikken af den nye offentlighedslovs problematiske bestemmelser ved at tale om de bestemmelser i den som alle syntes var gode.¹⁷ Eller man kan forskyde emnet fra konkret kritik af specifikke punkter i éns politik til en helt generel bedømmelse af den.

- 2) Man 'svarer' på en fortegnet udgave af modpartens standpunkt eller argumenter. Det kaldes at bruge en 'stråmand'. Et argument kan forvrænges så det enten bliver vanvittigt (det kan kaldes 'den afskyelige stråmand') eller tandløst (det kan kaldes 'den ynkelige stråmand').

- 3) Man 'svarer' ved at affeje modargumentet 'blankt', dvs. uden at levere grunde til at betvivle det.¹⁸

I den første tv-debat mellem Al Gore og George W. Bush i 2000 kritiserede Gore Bush's skatteplan for at den ville "spend more money on tax cuts for the wealthiest 1 percent than all of the new spendings that he proposes for education, health care, prescription drugs, and national defense, all combined" (Fritz et al. 2004, 55-58). Bush's svar var at Gore lavede "fuzzy math" (hvilket han gentog flere gange). Det kan kaldes en ren affejning, for dette nyskabte udtryk havde en helt uklar betydning og blev ikke ledsaget af begrundelser, men det kom til at dominere mediedækningen af debatten.

De svarer ikke

Især disse 'dialektiske' uskikke er efter min erfaring med til at gøre dansk politisk debat til en ørkenvandring. I alt for ringe grad bliver politikere presset til at efterleve disse kriterier, eller kritiseret når de ikke gør det. Hvis alle borgere i skolen lærte om disse kriterier, og studerede eksempler på de uskikke der opstår når de tilsidesættes, blev det svært for politikere at skøjte hen over de politiske temaers reelle indhold. Journalister ville i højere grad holde debattører til ilden og i ringere grad beundre dem for smart spin.¹⁹ Vi borgere ville i højere grad straffe uskikkene ved at frakende politikere som begår dem, troværdighed, og nægte dem vores stemme. Så kunne de lære det.

¹⁷ Om forskellige slags forskydning, se Jonas Gabrielsen, Heidi Jønch-Clausen og Christina Pontoppidan i "Mellem svar og ikke svar: En retorisk analyse af Lars Løkke Rasmussens svar på tirsdagspressemøderne". *Journalistica* 1, 1 (2011), 112-129.

¹⁸ En grundigere gennemgang af ikke-svar og andre debat-uskikke, se Kock (2011; 2013).

¹⁹ Se også Kock (2006b).

Hvordan kunne undervisning i argumentation foregå?

Den skulle bygge på en deliberativ, 'aristotelisk', pluralistisk opfattelse af praktisk-politisk argumentation, som skitseret ovenfor – ikke en kynisk teori om at al politisk kommunikation kun er og kun kan være spin der skal sikre vælger-tilslutning og magtposition. Men heller ikke en from idé om konsensus-demokrati. Og den skulle dels bestå i analyse og diskussion af eksempler fra offentlig debat, dels i produktion og diskussion af eksempler samt debat-øvelser – alt ud fra en 'kvalitets'-synsvinkel. Det skulle på den anden side slås fast at det er legitimt at ville 'vinde' debatten, dvs. at være 'strategisk', som det hedder i Habermas' termer (1988) – netop fordi det er legitimt at mennesker vil noget forskelligt og altså ikke går efter konsensus. Men det gælder (for at bruge Habermas-udtryk) om at være *manifest* strategisk, dvs. søge tilslutning gennem argu-

menter – ikke *latent* strategisk, dvs. gøre det uden argumenter og uden at vi bliver bevidst om det.

Her kommer en eksempeltekst der kan bruges som øvelse. Den er *Evening Standard*, 7.7.2011, der fortæller at Londons borgmester Boris Johnson er blevet kritiseret for at have 28 medarbejdere med en årsløn på over £ 100.000, hvor der 3 år før kun var 16. Sidst i artiklen svarer "a spokesman for the Mayor" sådan:

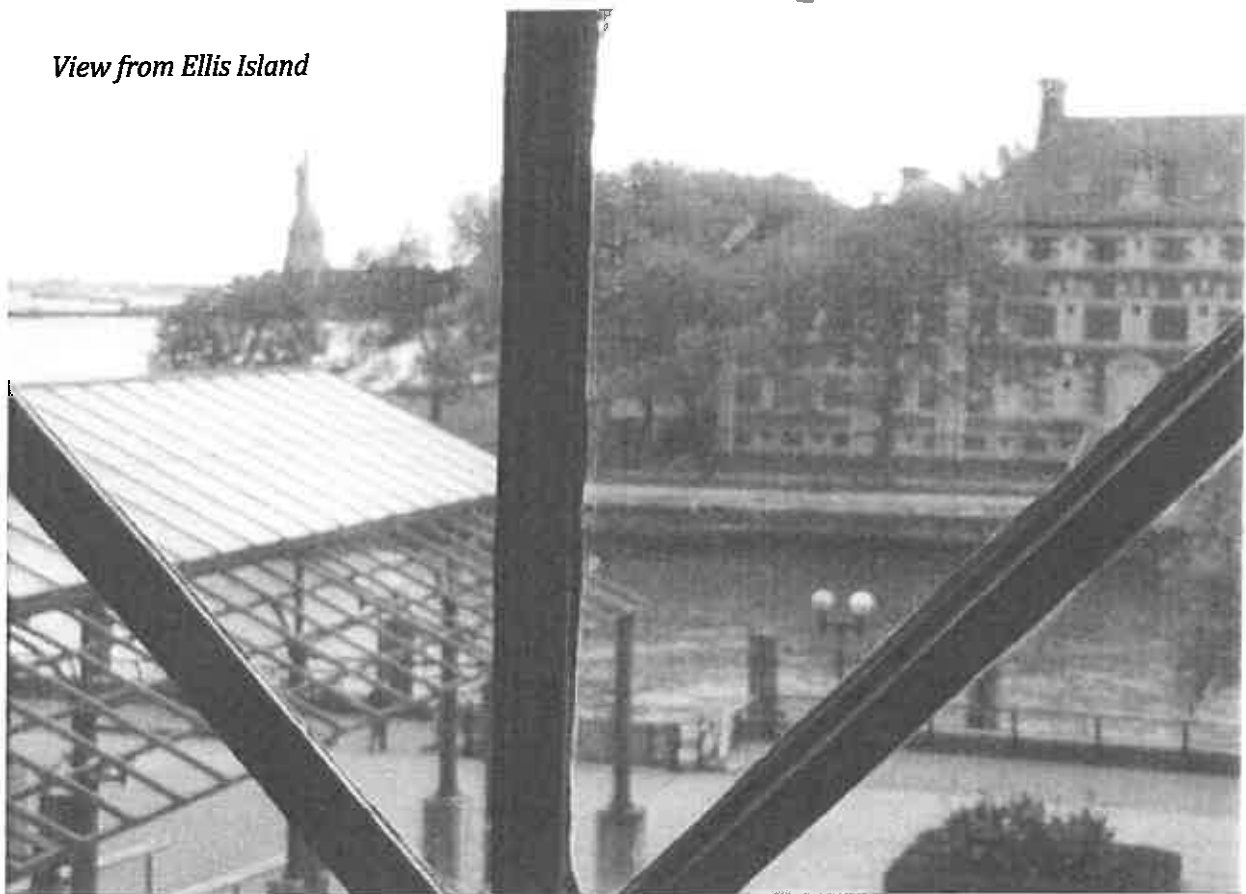
This is frugal administration that makes savings wherever possible. This is shown by the fact that we are heading for a four-year freeze in our share of the council tax whereas under the previous administration it increased by 153 per cent.

Hvordan skal vi bedømme dette svar? Ud fra et 'kynisk' kriterium? Ud fra et 'kvalitets'-kriterium? Hvilke strategier benyttes?

>

Foto: Anders Stubkjær

View from Ellis Island

Litteratur:

- Aristoteles (1991): *Retorik*. Oversat af Thure Hastup. København: Museum Tusculanum.
- Bech, Michael, og Kasper Møller Hansen: "De sociotropiske vælgere: Ønsket om faldende ledighed betyder mere, end hvem der bliver statsminister, og vælgerne kan ikke købes med lønstigninger". *Politica* 39 (2007), 67-86.
- Berlin, Isaiah (2005): *Den ideale stræben og andre essays*. København: Gyldendal.
- Cappella, Joseph N. & Kathleen Hall Jamieson (1997): *Spiral of Cynicism: The Press and the Public Good*. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Downs, Anthony (1957): "An Economic Theory of Political Action in a Democracy". *Journal of Political Economy* 65, 135-150.
- Dryzek, John (2000): *Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics, Contestations*. Oxford: Oxford University Press.
- Fritz, Ben, Bryan Keefer, and Brendan Nyhan (2004): *All the President's Spin: George W. Bush, the Media, and the Truth*. New York: Simon and Schuster.
- Govier, Trudy (2009): *A Practical Study of Argument*. 7. udg. Belmont, CA: Wadsworth.
- Habermas, Jürgen (1981): *Theorie des kommunikativen Handelns* (Bd. 1: *Handlungsrationaltät und gesellschaftliche Rationalisierung*; Bd. 2: *Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft*), Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Habermas, Jürgen (1988): *Postmetaphysisches Denken*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Hamblin, C.L. (1970): *Fallacies*. London: Methuen.
- Hjorth, Frederik, & Asmus Leth Olsen (2013). *Poligak – Hvordan politikerne prøver at snøre dig – og hvordan du næsten altid snyder dig selv*. København: www.poligak.dk.
- Hendricks, Vincent, og Frederik Stjernfelt (2007): *Tal en tanke. Om klarhed og nonsens i tænkning og kommunikation*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Johnson, Ralph (2000): *Manifest Rationality: A Pragmatic Theory of Argument*. London: Routledge.
- Kock, Christian (2008): "Kan man opstille adfærdsregler for offentlig debat?" *MedieKultur* 44, 58-65.
- Jørgensen, Charlotte og Merete Onsberg (2010): *Praktisk argumentation*. 3. udgave. København: Nyt Teknisk Forlag.
- Koch, Hal (1945): *Hvad er Demokrati?* København: Gyldendal.
- Kock, Christian (2006a): "Nysprog – toppen af et isbjerg". I *Nysprog nu* (Modersmål-Selskabets årbog 2006). Udg. Gerda Th. Leffers m.fl. København: C.A. Reitzels forlag, 47-60.
- Kock, Christian (2006b): "Journalisten som udsøger og ordstyrer – bag om offentlige debattørers snyd og manipulationer". I Flemming Svith (ed.): *At opdage verden. Research – Fra akademikere til journalister*. Århus: Forlaget Ajour, 105-125.
- Kock, Christian (2006c): "Multiple Warrants in Practical Reasoning". I David Hitchcock & Bart Verheij (ed.): *Arguing on the Toulmin Model: New Essays on Argument Analysis and Evaluation*. Dordrecht: Springer, 247-259.
- Kock, Christian (2009a): "Fornuftig uenighed". *Rhetorica scandinavica* 48, 64-83.
- Kock, Christian (2009b): "Kynismesyndromet". *Rhetorica Scandinavica* 49/50, 51-71.
- Kock, Christian (2011): *De svarer ikke. Imod fordommende uskikke i den politiske debat*. København: Gyldendal. Udvidet og opdateret udgave (2013).
- Nielsen, Mie Femø, & Christian Kock (2007a): "Hvad er spin?" I Anne Høybye, Brit Buchhave, Martin & Signe Wagner (ed.): *Politisk spin*. København: Akademisk Forlag, 19-35.
- Nielsen, Mie Femø, & Christian Kock (2007b): "Fire grundlæggende funktionstyper af spin". I Anne Høybye, Brit Buchhave, Martin & Signe Wagner (ed.): *Politisk spin*. København: Akademisk Forlag, 36-62.
- Nielsen, Mie Femø, & Christian Kock (2007c): "Sproglige spinteknikker". I Anne Høybye, Brit Buchhave, Martin & Signe Wagner (ed.): *Politisk spin*. København: Akademisk Forlag, 63-74.
- Raz, Joseph (2000): *Engaging Reason: On the Theory of Value and Action*, Oxford, Oxford University Press.
- Toulmin, Stephen (1958): *The Uses of Argument*. Cambridge: Cambridge University Press.